

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 4-son

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 25-avgustda bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26

Adadi: 100. Buyurtma: № 157.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.08.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 157.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.08.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26.

Units: 100. Order: № 157.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**

Ijtimoiy davlat va uning belgilari: ayrim nazariy-huquqiy masalalar

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Davlat-fuqarolik jamiyati muloqoti: nazariy-huquqiy tahlil va zamonaviy tendensiyalar

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Konstitutsiyaviy sudlarda raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va xavflar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 **YAKUBOV AXTAM NUSRATULLOYEVICH**

Raqamli aktivlar tushunchasining evolyutsiyasi va ularni huquqiy tartibga solishning qiyosiy tahlili

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Universitetlar va ilmiy tadqiqot muassasalariga qarashli intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy xususiyatlari

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAXODIR O'G'LI**

Yuridik shaxs shaxsiy qonuniga nisbatan ekspluatatsiya markazi mezonini qo'llash muammolari

66 **PO'LATOV TEMURBEK G'AYRATJON O'G'LI**

Moliyaviy texnologiyalar sektoridagi avtomatlashtirilgan raqamli shartnomalarda rozilik ifodasini huquqiy talqin etish muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishda ekologik me'yorlashning huquqiy jihatlar

84 **KALDARBEKOV ASILJON OSPANOVICH**

O'rmon fondi yerlarini barqaror huquqiy boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba va uning O'zbekiston uchun ahamiyati

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Xorijiy mamlakatlar va O'zbekistonda ekologik turizmni tartibga solishning huquqiy mexanizmlari: xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili va moslashtirish yo'llari

108 **OTAUBAYEVA AYGUL BAXRAMOVNA**

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ekologik huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlikning yuridik tabiati va tamoyillari: Qozog'iston Respublikasi misolida qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

121 **TO'YCHIEVA MALIKA BOTIR QIZI**

Advokatlar kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlari va uni takomillashtirish masalalari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

128 **NODIROV MUZAFFAR AXMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURG'UN O'G'LI**

O'zbekistonda oilaviy (maishiy) zo'ravonlik subyektining huquqiy tahlili: huquqiy
bo'shliqni bartaraf etish

138 **UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI**

Kontrabanda jinoyati obyektiv belgilarining yuridik talqini

147 **NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI**

Onlayn banklar faoliyati sohasida firibgarlikni kvalifikatsiya qilish masalalari

156 **MA'MUROV SANJARBEK ILXOMOVICH**

O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan
jinoiy jazolarning rivojlanish tarixi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

164 **BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA**

Voyaga yetmaganlarning uy qamog'ida saqlanishi: jamiyat xavfsizligi va bola manfaatlari
o'rtasidagi muvozanat

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

175 **G'AFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH**

Yangi O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning huquqiy jihatlari va muammolari

190 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**

Dunyoda narkobiznesning rivojlanishi

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

199 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**

Korrupsiya: tahlil va choralar

209 **MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVNA**

Yo'l-transport infratuzilmasi loyihalarini amalga oshirishda korrupsiyaviy sxemalar:
tahlil va yechimlar

221 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Sharaflı yo'l sohibi, sudyalarning ustozı, odil va fidoyi rahbar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Социальное государство и его признаки: отдельные теоретико-правовые вопросы

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

21 НАЗАРОВ ШАВКАТ НАЗАРОВИЧ

Диалог государства и гражданского общества: теоретико-правовой анализ и современные тенденции

30 НУРМАМАТОВА НОИЛА ДОНИЁРОВНА

Цифровая трансформация в конституционных судах: возможности и риски

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 ЯКУБОВ АХТАМ НУСРАТУЛЛОЕВИЧ

Эволюция понятия цифровых активов и сравнительный анализ их правового регулирования

49 ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ

Правовые особенности коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, принадлежащих университетам и научно-исследовательским учреждениям

59 АБДУКОДИРОВ АБДУРАУФ БАХОДИР УГЛИ

Проблемы применения критерия центра эксплуатации в отношении личного закона юридического лица

66 ПУЛАТОВ ТЕМУРБЕК ГАЙРАТЖОН УГЛИ

Проблемы юридической интерпретации выражения согласия в автоматизированных цифровых договорах в секторе финансовых технологий

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

76 РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ

Правовые аспекты экологического нормирования в охране и использовании растительного мира

84 КАЛДАРБЕКОВ АСЫЛЖАН ОСПАНОВИЧ

Международный опыт устойчивого правового управления землями лесного фонда и его значение для Узбекистана

95 БАЙТУРОВА АИДА НАБИЕВНА

Правовые механизмы регулирования экологического туризма в зарубежных странах и Узбекистане: сравнительный анализ и пути адаптации международного опыта

108 ОТАУБАЕВА АЙГУЛЬ БАХРАМОВНА

Юридическая природа и принципы административной ответственности за экологические правонарушения в законодательстве Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ на примере Республики Казахстан

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

121 ТУЙЧИЕВА МАЛИКА БОТИР КИЗИ

Особенности профессиональной подготовки адвокатов и вопросы её совершенствования

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

128 НОДИРОВ МУЗАФФАР АХМАДОВИЧ, ТУРСУНМУРОДОВ КОМРОН ТУРГУН УГЛИ

Юридический анализ субъекта семейного (бытового) насилия в Узбекистане:
преодоление правового пробела

138 УТЕБАЕВ САЛАМАТ МАКСЕТБАЙ УЛЫ

Юридическая интерпретация объективных признаков преступления контрабанды

147 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопросы квалификации мошенничества в сфере онлайн-банкинга

156 МАЪМУРОВ САНЖАРБЕК ИЛЬХОМОВИЧ

История развития уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
в уголовном законодательстве Республики Узбекистан

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

164 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Домашний арест несовершеннолетних: баланс между защитой общества и
интересами ребёнка

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

175 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, САИДОВ ОЛИМ ЧОРИКУЛОВИЧ

Правовые аспекты и проблемы обеспечения продовольственной безопасности
в Новом Узбекистане

190 МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ

Развитие наркобизнеса в мире

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

199 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Коррупция: анализ и пути противодействия

209 МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖДИНОВНА

Коррупционные схемы при реализации проектов дорожно-транспортной
инфраструктуры: анализ и решения

221 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Почётный проводник и наставник судей, справедливый и преданный своему делу
руководитель

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Social state and its characteristics: some theoretical and legal issues

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Dialogue between state and civil society: a theoretical-legal analysis and modern trends

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Digital transformation in constitutional courts: opportunities and risks

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **YAKUBOV AKHTAM NUSRATULLOYEVICH**

Comparative analysis of the evolution of the concept of digital assets and their legal regulation

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Legal aspects of the commercialization of intellectual property objects belonging to universities and research institutions

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAKHODIR UGLI**

Issues of applying the exploitation center criteria to the personal law of a legal entity

66 **PULATOV TEMURBEK GAYRATJON UGLI**

Problems of legal interpretation of agreement in automated digital contracts in the financial technologies sector

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

Legal aspects of environmental regulation in the protection and use of flora

84 **KALDARBEKOV ASILJAN OSPANOVICH**

International experience in sustainable legal management of forest fund lands and its significance for Uzbekistan

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Legal mechanisms of regulating ecological tourism in foreign countries and Uzbekistan: comparative analysis and ways of adapting international experience

108 **OTABAYEVA AIGUL BAKHRAMOVNA**

The legal nature and principles of administrative liability for environmental offenses in the legislation of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis with the Republic of Kazakhstan

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR’S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

121 TUYCHIEVA MALIKA BOTIR KIZI

Features of professional training of advocates and issues of its improvement

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

128 NODIROV MUZAFFAR AKHMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURGUN UGLI

A legal analysis of the subject of the family (domestic) violence in Uzbekistan: bridging the legal gap

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

The legal interpretation of the objective elements of the crime of smuggling

147 NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI

Issues of qualification of fraud in the sphere of online banking

156 MA'MUROV SANJARBEK ILKHOMOVICH

History of the development of criminal punishments not related to separation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA

House arrest of minors: a balance between public safety and child’s best interests

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

175 GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Legal aspects and problems of ensuring food security in New Uzbekistan

190 MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Development of the drug business in the world

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI

Corruption: analysis and remedies

209 MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Corruption schemes in the implementation of road transport infrastructure projects: analysis and solutions

221 RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH

Owner of the honorable path, mentor of judges, just and devoted leader

Kelib tushgan / Получено / Received: 15.07.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 18.08.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.08.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4./UAEL6000

UDC: 342(045)(575.1)

IJTIMOY DAVLAT VA UNING BELGILARI: AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALAR

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna,

Toshkent davlat yuridik universiteti professori,
yuridik fanlar doktori

ORCID: 0000-0003-3719-6599

e-mail: mavludaahmedshaeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatimizda amalga oshirilgan konstitutsiyaviy islohotlar natijasida ijtimoiy davlatchilikning huquqiy asoslari konstitutsiyaviy maqomda mustahkamlab qo'yilgani ijtimoiy davlat, uning belgilari, xususiyatlari hamda amaliyoti masalasiga bo'lgan ilmiy qiziqishni kuchaytirishi ta'kidlanadi. Shu bois bu borada olib boriladigan ilmiy izlanishlar nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyat kasb etishi ham alohida qayd etiladi. Maqolada "ijtimoiy davlat" tushunchasining shakllanish evolyutsiyasi, ijtimoiy davlatning mazmuni, uning belgilari, xususiyatlari, shuningdek, ijtimoiy siyosat va ijtimoiy himoya kabi kategoriya va tushunchalar bo'yicha zamonaviy fanda mavjud qarashlarning ayrimlari keltirilib, tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy davlat nazariyasi va amaliyoti bo'yicha ilgari surilgan modellar va konsepsiyalar ko'rib chiqilib, unda liberalizm hamda sotsial-demokratik qarashlarning o'zaro nisbat va munosabati yoritiladi. Muallif huquqiy davlat va ijtimoiy davlat o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni tahlil etishga intilib, ular bir-birini istisno etmasligi, aksincha, o'zaro to'ldirishi mumkinligini asoslashga harakat qiladi. Bundan tashqari, maqolada O'zbekistonda olib borilayotgan ijtimoiy siyosat hamda ijtimoiy davlatchilikni rivojlantirishga qaratilgan huquqiy va institutsional o'zgarishlar tahlil etilib, mazkur siyosatning mohiyati ochib beriladi. Maqolaning yakunida mavzu doirasida ayrim taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: davlat, konstitutsiya, huquq, huquqiy davlat, ijtimoiy davlat, dunyoviy davlat, liberalizm, sotsial-demokratiya, ijtimoiy siyosat, ijtimoiy himoya

СОЦИАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВО И ЕГО ПРИЗНАКИ: ОТДЕЛЬНЫЕ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна,

доктор юридических наук, профессор

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье подчёркивается, что в результате проведённых в нашей стране конституционных реформ правовые основы социального государства получили конституционный статус, что усилило научный интерес к вопросам, связанным с социальным государством, его признаками, особенностями и практикой реализации. Отмечается, что научные исследования в этой области обладают не только теоретическим, но и прикладным значением. В статье рассматривается эволюция формирования понятия «социальное государство», раскрывается его содержание, анализируются признаки и особенности, а также

приводятся и рассматриваются отдельные современные научные подходы по категориям и понятиям социальной политики и социальной защиты. Кроме того, анализируются различные модели и концепции теории и практики социального государства, в том числе соотношение и взаимосвязь либеральных и социал-демократических взглядов. Автор стремится проанализировать взаимную обусловленность правового государства и социального государства, обосновывая мысль о том, что они не исключают, а, напротив, дополняют друг друга. Также исследуются правовые и институциональные изменения, проводимые в Узбекистане с целью развития социальной политики и социального государства, раскрывается сущность этой политики. В заключение статьи формулируются отдельные предложения и рекомендации в рамках рассматриваемой темы.

Ключевые слова: государство, конституция, право, правовое государство, социальное государство, светское государство, либерализм, социал-демократия, социальная политика, социальная защита

SOCIAL STATE AND ITS CHARACTERISTICS: SOME THEORETICAL AND LEGAL ISSUES

Akhmedshaeva Mavlyuda Akhatovna,
Professor of Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law

Abstract. This article emphasizes that as a result of the constitutional reforms implemented in our country, the legal foundations of social statehood have been enshrined in constitutional status, which strengthens scientific interest in the issue of the social state, its characteristics, features, and practice. Therefore, it is especially noted that the scientific research carried out in this area is of not only theoretical, but also practical importance. The article presents and analyzes some of the existing views in modern science on the evolution of the formation of the concept of "social state," the content of the social state, its features, characteristics, as well as categories and concepts such as social policy and social protection. It also examines the models and concepts put forward in the theory and practice of the social state, highlighting the relationship between liberalism and social-democratic views. The author, striving to analyze the interrelationship between the rule of law and the social state, tries to substantiate that they do not exclude each other but, on the contrary, complement each other. In addition, the article analyzes the social policy pursued in Uzbekistan and the legal and institutional changes aimed at developing social statehood, revealing the essence of this policy. At the end of the article, some suggestions and recommendations are put forward within the framework of the topic.

Keywords: state, constitution, law, legal state, social state, secular state, liberalism, social democracy, social policy, social protection

Kirish

O'zbekiston bugungi kunda xalqaro hamjamiyatning to'la huquqli a'zosi sifatida xalqaro maydonda munosib o'ringa ega. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tub islohotlar, yangilanish jarayonlari, inson huquqlarini ta'minlash hamda aholining turmush farovonligini oshirishga qaratilgan uzoqni ko'zlagan siyosat o'z samarasini bermoqda va xalqaro hamjamiyat tomonidan

munosib e'tirof etilmoqda. Shu bois bugun yurtimizda inson qadrini ulug'lash, ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlash, aholi daromadlari va turmush darajasini yuksaltirish yo'lida qat'iy qadamlar qo'yilmoqda [1].

2023-yil 30-aprelda bo'lib o'tgan umum-xalq referendum natijasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangilangan tahriri qabul qilindi. Ushbu muhim siyosiy-huquqiy voqea mamlakatimizning iqtisodiy, ij-

timoiy va siyosiy sohalarida erishgan yutuqlari, amalga oshirilgan islohotlar natijalari hamda xalq, jamiyat va davlat oldida turgan ustuvor maqsad va vazifalarni o'zida aks ettiradi.

Ushbu nufuzli siyosiy voqeaning muhim jihatlaridan biri shundaki, Konstitutsiyaga kiritilgan qo'shimcha va o'zgartirishlarning mualliflari sifatida aholining turli qatlamlari vakillari ham faol ishtirok etdi. Ular o'z taklif va tavsiyalarini muhokama jarayonida ham, referendum vaqtida ham ilgari surib, islohotlarning bevosita yaratuvchisiga aylandi.

Konstitutsiyaga kiritilgan qo'shimchalar orasida uning 1-moddasining yangi tahriri alohida ahamiyat kasb etadi. Binobarin, Asosiy qonunimiz "O'zbekiston – boshqaruvning respublika shakliga ega bo'lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat" ekanligini belgilovchi yangi konstitutsiyaviy norma bilan boyitildi.

Mazkur norma davlatimizning boshqaruv shaklini aniq belgilab berish barobarida, O'zbekistonning o'z hududida hamda xalqaro maydonda mutlaq mustaqil, hech kimga qaram emasligini, demokratik taraqqiyot yo'lini qat'iy tanlaganini hamda bu jarayon orqaga qaytmas tusga ega ekanini ifodalaydi. Shuningdek, u mamlakatda nafaqat fuqarolar, balki barcha davlat organlari, turli darajadagi mansabdor shaxslar va boshqa huquq subyektlari faqat huquqqa asoslanib faoliyat yuritishini taqozo etadi.

Bundan tashqari, norma O'zbekistonning mohiyatan ijtimoiy davlat sifatida aholining turmush farovonligini oshirish va kuchli ijtimoiy himoya tizimini ta'minlashni davlat faoliyatining ustuvor yo'nalishi sifatida e'tirof etadi. Shu bilan birga, mamlakatning dunyoviy xarakterga egaligi, fuqarolarning din va vijdon erkinligini kafolatlash hamda bu borada zarur chora-tadbirlarni amalga oshirish majburiyati konstitutsiyaviy maqomda mustahkamlandi.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, qator MDH davlatlari, jumladan, Markaziy Osiyodagi ayrim qo'shni mamlakatlar allaqachon o'z

konstitutsiyalarida "ijtimoiy davlat" g'oyasini mustahkamlab qo'ygan [2; 3]. O'zbekiston Respublikasining 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyasini ishlab chiqishda esa mazkur masalaga o'sha davrdagi iqtisodiy vaziyat, o'tish davrining murakkab sharoitlari hamda jahon konstitutsionalizmi tajribasiga tayangan holda yondashildi. Asosiy qonunda ijtimoiy davlat g'oyasi to'g'ridan to'g'ri mustahkamlanmagan bo'lsa-da, uning ayrim tarkibiy qismlari va elementlari tegishli konstitutsiyaviy normalarda o'z ifodasini topgan edi.

Ayni paytda, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat tushunchalariga e'tibor qaratish mantiqan to'g'ri bo'ladi, deb hisoblaymiz.

Huquqiy davlat – fuqarolarning huquq va erkinliklari real ravishda ta'minlanadigan, huquq hukmronligi va qonun ustuvorligi qaror topgan, davlat hokimiyati tizimi hokimiyatlar bo'linishi prinsipi asosida shakllantiriladigan, mustaqil sud hokimiyati faoliyat yuritadigan hamda jamiyatning huquqiy madaniyati yuqori bo'lgan demokratik jamiyat.

Dunyoviy davlatda esa dunyoviy hayot diniy ishlardan alohida ravishda tashkil etiladi, davlat organlari va diniy tashkilotlar o'z faoliyatini mustaqil olib boradi, ta'lim tizimi dunyoviy bilimlarni berishga asoslanadi. Bunday davlatda odil sudlov diniy qoidalarga emas, balki amaldagi fuqaroviy qonunlarga asoslanadi. Shu bilan birga, fuqarolarga din va vijdon erkinligi kafolatlanadi, ya'ni ular istalgan diniga e'tiqod qilish yoki qilmaslik huquqiga ega bo'ladi, mamlakatda mavjud barcha konfessiyalarning diniy e'tiqod, ibodat va rasm-rusumlarini amalga oshirishi uchun zarur shart-sharoit yaratiladi.

Aytish joizki, davlatning demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy xarakterlari bir-biriga zid emas, balki oqilona uyg'unlikda bir-birini to'ldiradi.

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida muallif davlat-huquqiy hodisalarni ilmiy tadqiq etishda umumilmiy metodlardan, jumladan, tizimlilik, tarixiylik, mantiqiylik, tahlil va

sintez, qiyoslash kabi usullardan, shuningdek, maxsus yuridik ilmiy metodlardan – qiyosiy-huquqiy va formal-yuridik usullardan foydalanilgan. Ushbu maqolada asosiy e'tibor ijtimoiy davlat masalasiga qaratiladi.

Asosiy qism

Bugungi kunda davlatning sinfiy mohiyati va sinflar haqidagi an'anaviy g'oyalar asta-sekin o'z ahamiyatini yo'qotib bormoqda. Zero, zamonaviy davlatlar biron-bir sinf yoki toifaning manfaatini emas, balki barcha ijtimoiy guruhlarning umumiy manfaatlarini muhofaza qilish, ularni birlashtirish vazifasini bajaradi.

Ijtimoiy davlatning mohiyati ham aynan shunda namoyon bo'ladiki, bunday davlat ma'lum bir toifa emas, balki butun jamiyat manfaatlarini ifoda etadi va ularni himoya qiladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 13-moddasida belgilanganidek: "O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko'ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmat va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi".

Darhaqiqat, ijtimoiy davlatning asosiy vazifasi jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikni imkon qadar kamaytirish, moddiy boyliklarni qayta taqsimlash orqali adolatni ta'minlash, fuqarolarning ijtimoiy huquqlarini real himoya qilish hamda ijtimoiy taranglikning oldini olish orqali mamlakatda barqarorlikni ta'minlashdan iboratdir.

Aytish joizki, aholining moddiy ahvolini ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlash g'oyasi va amaliyoti davlatchilik tarixining turli davrlarida ham mavjud bo'lgan. Xususan, Sharq xalqlarida, jumladan, Markaziy Osiyo, ayniqsa, O'zbekiston hududida muhtojlarni, yetim-yesirlarni, nogironligi bor insonlarni qo'llab-quvvatlash, ularga yordam berish, mehr-muruvvat ko'rsatish va xayriya faoliyati qadimdan keng tarqalgan. Mazkur fazilat xalqimiz turmush tarziga chuqur singib, avloddan avlodga o'tib kelayotgan an'ana sifatida namoyon bo'ladi.

Bu borada buyuk mutafakkir va shoir Alisher Navoiy faoliyati alohida e'tiborga loyiqdir. U o'z davrida nafaqat yirik davlat arbobi va adib sifatida, balki xalqparvar xayriyachi sifatida ham keng miqyosda faoliyat yuritgan. Shoirning tashabbusi bilan suvsiz yerlarga suv chiqarilgan, eski ariqlar tozalangan, yangi kanallar qazilgan, mavjud binolar ta'mirlangan va yangilari qurilgan, shuningdek, ko'plab madrasalar va xonaqohlar barpo etilgan.

Alisher Navoiy o'zining mashhur "Vaqfiya" asarida shaxsiy mablag'lari hisobiga qurdirgan xayriya muassasalari, ilmiy-ma'rifiy inshootlar va bog'lar haqida batafsil ma'lumot beradi. Buyuk tarixchi Xondamirning guvohlik berishicha, Navoiy o'z mablag'lari hisobidan faqatgina Hirotda emas, balki mamlakatning boshqa shaharlarida ham bir necha madrasa, 40 ta rabot, 17 ta masjid, 10 ta xonaqoh, 9 ta hammom, 9 ta ko'prik va 20 ga yaqin hovuz qurdirgan yoki ularni ta'mirlatirgan [4].

Alisher Navoiyning ijtimoiy-xayriya faoliyati

Obyekt turlari	masjid	xonaqoh	ham-mom	ko'prik	rabot	hovuz
Soni	17 ta	10 ta	9 ta	9 ta	40 ta	20 ta

Ular orasida Hirotdagi "Ixlosiya" va "Nizomiya" madrasalari, "Xalosiya" xonaqohi, "Shifoia" tibgohi, Qur'on tilovat qiluvchilar uchun qurilgan "Dorul-huffoz" binosi, Marvdagi "Xusraviya" madrasasi, Mashhaddagi "Dorul-huffoz" xayriya binosi hamda boshqa noyob me'morlik yodgorliklari mavjud [5]. Ijtimoiy yordam g'oyasi esa xalqimizning urf-odatlar, an'analari va rasm-rusumlarida ham o'z ifodasini topgan. Masalan, Hayit kunlari muhtoj va nochor ahvoldagi insonlardan, bemorlar yoki yoshi ulug' kishilardan xabar olish, ularga imkon qadar yordam berish qadriyat darajasiga ko'tarilgan.

Shu boisdan ham Asosiy qonunimizda mustahkamlab qo'yilgan ijtimoiy davlat g'oyasi xalqimiz mentalitetiga juda yaqin va mosdir. Shu bilan birga, Konstitutsiyada dav-

latning ijtimoiy xarakteri belgilab qo'yilishi unga ko'plab ijtimoiy vazifalarni ham yuklaydi. Ijtimoiy davlatning asosiy maqsadi – fuqarolarga munosib hayot kechirish va erkin rivojlanishlari uchun zarur shart-sharoit yaratib berish.

Kishilik jamiyati o'z taraqqiyoti davomida turli tuzumlarni boshdan kechirgan. Masalan, quldorlik va feodalizm davrida insonlarning maqomi teng bo'lmagan, yashash sharoitlari keskin farqlangan. Kapitalistik tuzumdan boshlab, ayniqsa, burjua inqiloblaridan keyin fuqarolarning tengligi huquqiy jihatdan e'tirof etila boshlandi. Bugungi kunda davlat, qonunlar va sud hokimiyati fuqarolarning formal tengligini so'zsiz tan oladi. Biroq bu ularning real hayotda ham tengligini anglatmaydi. Chunki formal tenglik bilan real tenglik orasida muayyan masofa mavjud. Bir xil huquq va imkoniyatlar yaratilgan taqdirda ham ularni amalga oshirish jarayoni turli shaxslarda turlicha kechadi. Sababi insonlar o'zlarining jismoniy, ruhiy va irodaviy jihatlari bilan bir-biridan farq qiladi.

Oqibatda bir xil huquqlar va imkoniyatlar mavjud sharoitda ham insonlarning ahvoli, xususan, moddiy holati turlicha shakllanishi mumkin. Bu esa jamiyatda ijtimoiy notenglik, ya'ni moddiy tabaqalanishning vujudga kelishini tabiiy jarayon sifatida ko'rsatadi. Shu boisdan ham ijtimoiy davlatchilik g'oyasining zamirida mulkiy tabaqalanishning oldini olish yoki uning oqibatlarini yumshatadigan ijtimoiy tuzumni barpo etish maqsadi mujassam, deyish mumkin.

Shu munosabat bilan ijtimoiy davlatchilikning mazmun-mohiyati, tarixiy shakllanish jarayoni, uning asosiy belgilari hamda zamonaviy amaliyoti masalalariga e'tibor qaratish mantiqan zarurdir. Biroq bugungi kunda "ijtimoiy davlat" tushunchasi bo'yicha, xususan, uning huquqiy davlat bilan o'zaro aloqasi, asosiy belgilari va uni qurish nazariyasi hamda amaliyoti borasida yagona umume'tirof etilgan yondashuv mavjud, deb aytish qiyin.

Davlatning ijtimoiy faoliyati haqidagi qarashlar qadimgi davrlardan shakllanib kelgan bo'lib, uning ildizlari Aflotun va Arastu ta'limotlariga borib taqaladi. Keyinchalik bu g'oyalar J.J. Russo, J. Lokk, Sh. Monteskye kabi mutafakkirlar tomonidan yanada sayqallandi. Zamonaviy bosqichda esa J. Gelbreyt, D.M. Keyns, F. Xayyek singari mashhur iqtisodchilar tomonidan davom ettirildi.

J.J. Russoning fikricha, davlatning asosiy vazifalaridan biri jamiyat uchun adolatsiz va chidab bo'lmas darajada og'ir oqibatlarga olib keladigan boy va kambag'allarga bo'linishni bartaraf etishdir. Shu bilan birga, mutafakkir jamiyatda boylikni butunlay yo'qotish zarurligi haqida fikr bildirmagan [6].

Ko'pchilik tadqiqotchilar ham G'arbda, ham MDH ilmiy makonida ijtimoiy davlatchilik g'oyalarining paydo bo'lishini Tomas Gobbs va Jon Lokk ta'limotlari bilan bog'lashadi. Gobbsning shaxs va davlat o'rtasidagi munosabatlarni tahlil etishi jamiyatda xususiy raqobat va bozor iqtisodiyotining asosi bo'lgan shaxs erkinligiga zamin yaratgan.

Ayrim mualliflar fikricha, "ijtimoiy davlat" terminining muallifi Lorens fon Shteyn hisoblanadi. Unga ko'ra, ijtimoiy davlat – jamiyatdagi turli ijtimoiy sinflar hamda o'z hokimiyatiga ega bo'lgan alohida o'zini o'zi boshqaruvchi shaxslar uchun mutlaq tenglikni ta'minlovchi davlat [7]. Shu bilan birga, 1832-yilda Robert fon Molning "Yuridik davlat asoslari bo'yicha politsiya ilmi" asarida muallif "politsiya" tushunchasini har bir shaxs foydalanishi mumkin bo'lgan muassasalarni yaratish va umumiy choralarni qabul qilish orqali ularning huquqlarini himoya etish hamda fuqarolarning oqilona va qonuniy maqsadlariga erishishiga ko'maklashadigan davlat faoliyati sifatida talqin qilgan [8].

Ijtimoiy davlat g'oyasi murakkab rivojlanish bosqichlarini boshdan kechirgan. Uning kelib chiqishi sabablari borasida ham turlicha qarashlar mavjud. Ba'zi yondashuv-

larda ijtimoiy davlat klassik liberalizmning amaliy choralarini marksizm talablari bilan bog'lovchi oraliq holat sifatida izohlanadi. Shu bilan birga, liberalizmning asosiy tayanclari – xususiy mulkchilik, individualizm, raqobat, bozor, demokratiya va erkinlik – zamonaviy rivojlangan demokratik ijtimoiy davlatlarning ham asosiy belgilari sifatida namoyon bo'ladi.

Natijada, ijtimoiy-huquqiy davlat har bir mamlakat intiladigan, erishishga harakat qilinadigan “ideal maqsad” (ideal marra) sifatida qaraladi.

Nazarimizda, ijtimoiy davlat liberalizmning “davlat iqtisodiyotga imkon qadar kam aralashishi, asosan “tungi qorovul” vazifasini bajarishi lozim” degan talabi bilan sotsial demokratiya g'oyalari o'rtasidagi “oltin o'rtalikni” ifodalaydi [9]. Shu bilan birga, ijtimoiy davlat jamiyatda mavjud iqtisodiy notenglikni kamaytirish maqsadida davlatning iqtisodiy jarayonlarga aralashuv darajasi masalasini ham kun tartibiga olib chiqadi.

Davlat fuqarolarning turmush darajasini yaxshilash uchun faqat imtiyozlar berish va ijtimoiy himoya choralarini amalga oshirish bilan cheklansa, bu holatda tartibga solish obyekti shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar bilan belgilanadi. Bu yondashuv konservativ va liberal qarashlar uchun xosdir. Biroq agar davlat nafaqat munosib hayot darajasini ta'minlash, balki jamiyatning tuzilishini, jumladan, iqtisodiyotni ham ma'lum darajada isloh qilishni o'z zimmasiga olsa, tartibga olish obyekti sifatida ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi, ayniqsa, moddiy boyliklarni taqsimlash bilan bog'liq munosabatlar maydonga chiqadi. Shu nuqtada huquqiy davlat va ijtimoiy davlat o'rtasidagi ma'lum tafovut namoyon bo'ladi.

Shuni ham alohida ta'kidlash kerakki, milliy yuridik fanda ijtimoiy davlat va ijtimoiy siyosat masalalari, ijtimoiy davlatni qurishning nazariy asoslari va uning rivojlanish qonuniyatlarini davlat va huquq nazariyasi

nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilgan ilmiy tadqiqotlar hanuzgacha yetarli emas.

Ijtimoiy davlatda markaziy davlat organlariga, jumladan, vakillik organlariga saylovlarda imkon qadar jamiyatning barcha toifalari vakillari jalb etilishi ta'minlanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek, Konstitutsiyamizda O'zbekiston ijtimoiy davlat sifatida belgilanganidan kelib chiqib, shahar va qishloqlarni obod qilish, yangi uy-joylar, tibbiyot, ta'lim, madaniyat, san'at va sport maskanlarini barpo etish, yo'l va kommunikatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilish hamda manzilli ijtimoiy himoyani kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida qaralmoqda.

Raqamlar ham bu yo'nalishdagi amaliy ishlarning ko'lamini yaqqol ifodalaydi: sog'liqni saqlash sohasiga ajratilayotgan mablag'lar hajmi ikki barobar oshirilmoqda. Bu jarayonda tibbiy sug'urta tizimiga bosqichma-bosqich o'tish va aholining kafolatlangan tibbiy xizmatlar bilan to'liq ta'minlanishi ustuvor vazifa etib belgilanmoqda. Ta'lim sohasida esa yaqin yillar ichida oliy ta'lim muassasalarida qamrov 50 foizga yetkazilishi rejalashtirilgan. Masalan, birgina 2025-yilda maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablarini ta'mirlash hamda yangilarini qurish uchun davlat budjetidan 4 trillion so'm mablag' yo'naltirilishi ko'zda tutilgan.

Aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash uchun jami 46,5 trillion so'm mablag' ajratilib, 1 million fuqaroni kambag'allikdan chiqarish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun yanada qulay sharoitlar yaratish, ularning ijtimoiylashuvini oshirish va jamiyatda inklyuzivlikni ta'minlash masalalari ham yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Pensiya tizimini isloh etish bo'yicha zaruriy choralar ko'rish ham davlat siyosatining dolzarb vazifalari qatorida turibdi [10].

2025-yilda ijtimoiy sohaning ayrim yo'nalishlariga ajratiladigan mablag'lar

Yil	bog'cha va maktablarni ta'mirlash va yangilarini qurish uchun	aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash uchun
2025-yil	4 trillion so'm	46,5 trillion so'm

Ta'kidlash joizki, mamlakatimizda ijtimoiy sohaga oid mustahkam huquqiy baza shakllangan va keng qamrovli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. 2025-yil uchun Davlat budjeti xarajatlari (344,8 trln so'm) doirasida ham "O'zbekiston – ijtimoiy davlat" degan konstitutsiyaviy tamoyilga mos ravishda ijtimoiy yondashuv ustuvorligi saqlab qoling. Xususan, umumiy xarajatlarning 52 foizi yoki 177,7 trillion so'mi ijtimoiy sohaga yo'naltirilmoqda. Shundan ta'lim sohasiga 84,0 trillion so'm, sog'liqni saqlash sohasiga esa 41,3 trillion so'm mablag' ajratilishi belgilangan bo'lib, bu jami budjet xarajatlarining 36,4 foizini tashkil etadi [11].

Binobarin, ijtimoiy siyosatning asosiy maqsadi jamiyatda barqarorlikni ta'minlashdan iboratdir. Zero, qayerda barqarorlik bo'lsa, o'sha yerda iqtisodiy o'sish va taraqqiyot kuchayadi, ichki va tashqi xavfsizlik kafolatlanadi.

Iqtisodiy, falsafiy hamda yuridik adabiyotlarda ijtimoiy davlat va uning vazifalari yuzasidan turli fikrlar bildirilgan. Umuman olganda, ijtimoiy davlat – davlat siyosatini amalga oshirish jarayonida ijtimoiy funksiyalarning ijrosiga ustuvorlik berilishi bilan ajralib turadigan davlat. Ijtimoiy davlatning mavjudligi va samarali faoliyat yuritishi uchun quyidagilar ta'minlanishi zarur:

- insonlarning moddiy ehtiyojlarini qondirish darajasi va ular hayotining ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarini o'z ichiga oladigan turmush farovonligi oshirish;

- garchi mutlaq tenglikni anglatmasa-da, ijtimoiy adolat prinsipini amalga oshirish;

- turli sohalarni (bandlik va ishsizlik, oila va yoshlar siyosati, ijtimoiy ta'minot, sog'liqni saqlash va shu kabilar) o'z ichiga

oladigan aholini ijtimoiy himoya qilishning shartligi.

Bundan tashqari, ilmiy manbalarda ijtimoiy davlatning qator belgilari ko'rsatiladi [12]:

- keng qamrovli ijtimoiy siyosat – ijtimoiy davlat mavjudligining belgisi;

- asosiy tarkibiy elementlarga ega bo'lgan rivojlangan fuqarolik jamiyatining mavjudligi;

- huquq hukmronligi mexanizmlarining rivojlanganligi;

- ijtimoiy yo'naltirilgan bozor munosabatlari shakllanganligi va fuqarolarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini samarali amalga oshirilishi.

Ta'kidlash joizki, ilmiy manbalarda ijtimoiy davlatlarning tasnifi ham berilgan. Masalan, V.P. Miletskiy tasnifiga ko'ra, ijtimoiy davlatlarning uch turi mavjud: liberal sotsial davlatlar, konservativ sotsial davlatlar va sotsial-demokratik sotsial davlatlar [13].

Liberal modelda asosiy e'tibor ijtimoiy imkoniyatlar tengligiga qaratiladi. Konservativ modelda ijtimoiy sharoit va imkoniyatlarning muvozanati ta'minlanadi. Sotsial-demokratik modelda esa barcha fuqarolarga ijtimoiy sharoitlarning tengligi kafolatlanadi.

Shu o'rinda Lorens fon Shteynning ijtimoiy davlat konsepsiyasining ahamiyatini eslatib o'tish o'rinli. Aslida "ijtimoiy davlat" atamasining muallifi ham aynan u hisoblanadi. Uning konsepsiyasida davlatning funksiyalari qatoriga "turli ijtimoiy sinflar, shu jumladan, alohida shaxs uchun ham huquqlarning mutlaq tengligini qo'llab-quvvatlash" g'oyasi kiritilgan.

Ijtimoiy davlat g'oyasining konstitutsiyaviy va huquqiy jihatdan mustahkamlanishi tarixiga nazar tashlasak, u birinchi marta Germaniya Federativ Respublikasining 1949-yil 23-mayda qabul qilingan Konstitutsiyasining 20- va 28-moddalarida o'z aksini topgan [14].

Biroq ijtimoiy davlat g'oyasining Konstitutsiyada mustahkamlanishini haddan ziyod bo'rttirib ko'rsatish ham to'g'ri emas. Chunki

garchi O'zbekistonda mazkur g'oya faqat 2023-yilda Asosiy qonunda mustahkamlangan bo'lsa-da, mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, eng og'ir iqtisodiy sharoitlarda ham aholining muhtoj qatlamlarini ijtimoiy himoya qilishga ustuvor ahamiyat berib kelingi.

Bugungi kunda mamlakatimizda ko'plab ijtimoiy huquq va erkinliklar kafolatlangani ijtimoiy davlatchilik tizimi va tuzilmasining mustahkamlanib borayotganidan dalolat beradi. Xususan [15]:

- har kim eng kam oylik maoshidan past bo'lmagan miqdorda adolatli haq olish huquqi ega;

- har kim qariganda, mehnat qobiliyatini yo'qotganda, ishsizlikda, boquvchisidan mahrum bo'lganda ijtimoiy ta'minot olish huquqiga ega;

- pensiyalar, nafaqalar va ijtimoiy yordamning miqdorlari eng kam iste'mol xarajatlaridan oz bo'lishi mumkin emas;

- soliq va yig'imlar adolatli bo'lishi hamda fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini amalga oshirishiga to'sqinlik qilmasligi kerak;

- har kim uy-joyli bo'lish huquqi ega;

- davlat oilaning to'laqonli rivojlanishi uchun ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa shart-sharoitlar yaratadi;

- fuqarolarga tibbiy yordamning kafolatlangan hajmi bepul ko'rsatiladi;

- aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarini uy-joy bilan ta'minlash tartibi qonun bilan belgilanadi;

- yollanib ishlovchilarga har yilgi haq to'lanadigan mehnat ta'tilidan foydalanish huquqi kafolatlanadi;

- davlat bepul umumiy o'rta ta'lim va boshlang'ich professional ta'lim olishni kafolatlaydi;

- ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanadi;

- fuqarolar davlat ta'lim tashkilotlarida tanlov asosida davlat hisobidan oliy ma'lumot olishga haqli.

Bundan tashqari, Konstitutsiyada ijtimoiy davlat tamoyilining mustahkamlanishi mazkur g'oyaning darhol va to'liq hayotga tatbiq etilishini anglatmaydi. Bu vazifa murakkab jarayon bo'lib, u nafaqat iqtisodiy, balki ma'naviy omillarni ham, jumladan, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning muayyan darajada rivojlangan bo'lishini taqozo etadi. Shu maqsadda, 2023-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida Ijtimoiy himoya milliy agentligi tashkil etildi. Mazkur agentlik aholining ijtimoiy himoyasi va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish hamda amalga oshirish vakolatiga ega bo'lgan maxsus davlat organi hisoblanadi [16].

Xulosa

Bugungi kunda ilmiy adabiyotlarda ham, qonunchilikda ham ijtimoiy davlatning yagona konsepsiyasi yoki umume'tirof etilgan ta'rifi mavjud emas. Umuman olganda, ijtimoiy davlat deganda turli ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan, aholining muayyan tarixiy davrdagi hayot darajasini ta'minlovchi, aniq hamda qonunan rasmiylashtirilgan davlat funksiyasi tushuniladi [17].

Prezidentimiz ushbu tushunchani sharhlar ekan, "Ijtimoiy davlat bu, eng avvalo, inson salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun teng imkoniyatlar yaratish, odamlarning munosib hayot kechirishiga zarur sharoitlar ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish demakdir", deya ta'rif bergan edi [18].

Yuqoridagilarga asoslanib, ijtimoiy davlatni jamiyatda moddiy tengsizlikni kamaytirish orqali ijtimoiy adolatni ta'minlashga yo'naltirilgan, shu maqsadda iqtisodiy jarayonlarga hamda moddiy boyliklarni taqsimlashga oqilona darajada aralashuvchi, bunday jarayonga befarq bo'lmagan demokratik huquqiy davlat sifatida ta'riflash mumkin.

Maqola yakunida ijtimoiy davlat, uning belgilari va shakllanish amaliyotini tadqiq etish yuzasidan quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Milliy yuridik fan va doktrinada ijtimoiy davlat tushunchasi, uning mazmuni, mohiyati, belgilari hamda shakllanishining iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy asoslari yetarlicha tadqiq etilmagan. Shu bois ushbu masalalar bo'yicha ilmiy izlanishlarni kuchaytirish zarur.

2. Ta'limning barcha bo'g'inlarida o'quvchilarda muayyan tasavvur shakllantirish maqsadida ijtimoiy fanlar, jumladan, yuridik fanlar dasturlariga "Ijtimoiy davlat va uning mohiyati, belgilari" kabi mavzularni kiritish lozim.

3. Ijtimoiy davlat kategoriyasini huquqiy davlat, dunyoviylik va fuqarolik jamiyati

rivoji bilan bog'liq holda o'rganish va ta'lim tizimida o'qitish maqsadga muvofiqdir. Konstitutsiyamizning 1-moddasi mazmuni ham aynan shuni talab etadi.

4. Ijtimoiy davlatchilik g'oyalari xalqimizning qadimiy tarixiga, dunyoqarashiga va qadriyatlariga yaqin bo'lib, ongimizga singib ketgan. Shu jihatdan ilmiy tadqiqotlarda Alisher Navoiy kabi buyuk ajdodlarimizning xayriya, mehr-muruvvatga asoslangan faoliyatini ijtimoiy davlatchilik nuqtayi nazaridan tahlil etish orqali milliy davlatchiligimiz tarixida ijtimoiy davlat g'oyalarning ifodalanişini ko'rsatish mumkin.

REFERENCES

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Navro'z umumxalq bayramiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi [Speech by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the solemn ceremony dedicated to the national holiday of Navruz]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/7963>
2. Konstitutsiya Respubliki Kazakhstan [Constitution of the Republic of Kazakhstan]. Available at: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
3. Konstitutsiya Respubliki Tadzhikistan [Constitution of the Republic of Tajikistan]. Available at: <https://mfa.tj/ru/main/tadzhikistan/konstitutsiya>
4. Alisher Navoi: neissyakayemiy istochnik vdokhnoveniya [Alisher Navoi: an inexhaustible source of inspiration]. Available at: <https://uzbekistan.org.ua/ru/news/2329-alisher-navoi-neissyakaemyj-istochnik-vdokhnoveniya.html>
5. Alisher Navoiy hayot yo'li va ijodi [Alisher Navoi's life and work]. Available at: <https://sputniknews.uz/20190208/alisher-navoiy-hayoti-va-ijod-yoli-22240204.html>
6. Yegoyants Zh.A., Yershova M.V. Kontseptsiya prav i svobod v trudakh Zhan-Zhaka Russo [The concept of rights and freedoms in the works of Jean-Jacques Rousseau]. *Young Scientist*, 2019, vol. 21 (259), pp. 331–333. Available at: <https://moluch.ru/archive/259/59452/>
7. Miletskiy V.P. Institutsional'nyye aspekty stanovleniya sotsial'nogo gosudarstva [Institutional aspects of the formation of the welfare state]. Available at: <https://discourse.etu.ru/assets/files/mileckij-v.p.pdf>
8. Mol R. Nauka politsii po nachalam yuridicheskogo gosudarstva [Police Science on the Principles of the Legal State]. St. Petersburg. Available at: <https://dspace.spbu.ru/items/3dc4b44d-33a1-414c-b901-47ccbd01edbd>
9. Kozhokin Ye.M. Ipostasi "gosudarstva – nochnogo storozha" [Hypostases of the "Night Watchman State"]. Available at: cyberleninka.ru/article/n/ipostasi-gosudarstva-nochnogo-storozha-frantsiya-pervoy-pолоviny-xix-veka
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning Konstitutsiya kuni munosabati bilan bayram tabrigi [Greetings from the President of the Republic of Uzbekistan Sh. Mirziyoyev on the occasion of Constitution Day]. 2024. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/7751>

11. 2025-yil Davlat budjeti – Ijtimoiy tamoyilga asoslangan [2025 State Budget – Based on Social Principles]. Available at: https://uza.uz/ru/posts/2025-yil-davlat-byudzheti-izhtimoiy-tamoyilga-asoslangan-byudzhethet_675824?q=%2Fposts%2F2025-yil-davlat-byudzheti-izhtimoiy-tamoyilga-asoslangan-byudzhethet_675824
12. Starshova U.A. Ponyatiye, priznaki i perspektivy razvitiya sovremennogo sotsial'nogo gosudarstva [The concept, characteristics and development prospects of a modern social state]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-priznaki-i-perspektivy-razvitiya-sovremennogo-sotsialnogo-gosudarstva-rossiyskiy-i-zarubezhnyy-opyt>
13. Miletskiy V.P. Institutsional'nyye aspekty stanovleniya sotsial'nogo gosudarstva [Institutional aspects of the formation of the welfare state]. Available at: <https://discourse.etu.ru/assets/files/mileckij-v.p.pdf>
14. Osnovnoy Zakon FRG [Basic Law of the Federal Republic of Germany]. 1949. Available at: <https://www.deutschland.de/ru/topic/politika/mir-i-bezopasnost/70-let-osnovnomu-zakonu>
15. O'zbekiston – ijtimoiy davlat [Uzbekistan is a social state]. Available at: https://constitution.uz/uz/pages/broshura_ijtimoiy_davlat
16. Ijtimoiy himoya milliy agentligi [National Agency for Social Protection]. Available at: https://www.norma.uz/uz/qonunchilikda_yangi/prezident_huzurida_ijtimoiy_himoya_milliy_agentligi_tashkil_etildi
17. Postnikov V.G. Stanovleniye sotsial'nogo gosudarstva, yego konstitutsionno-pravovyye i politicheskiye kharakteristiki [Formation of the social state, its constitutional, legal and political characteristics]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-sotsialnogo-gosudarstva-ego-konstitutsionno-pravovyye>
18. Ijtimoiy himoyaning yangi tizimi inson qadrini ta'minlashga xizmat qiladi [The new social protection system serves to ensure human dignity]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/7041>

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 4-SON

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.